

Ekonomiczny Uniwersytet Dziecięcy

Jak rozmawiać o kryzysie - wymiar gospodarki, wymiar budżetu domowego

Mateusz Muszyński

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Data: 09.10.2023r.

Organizatorzy

Plan spotkania:

1. Pojęcie i istota kryzysu
2. Kryzys gospodarczy
3. Rodzaje i typy kryzysów
4. Wielki kryzys gospodarczy
5. Kryzysy naftowe
6. Kryzys ekonomiczny w Polsce w latach 1976-1989
7. Globalny kryzys finansowy lat 2007-2008
8. Kryzys pandemiczny, kryzys spowodowany wybuchem wojny na Ukrainie
9. Kryzys w przedsiębiorstwie
10. Zarządzanie kryzysem w gospodarstwie domowym

Kryzys - pojęcie i istota

- słowo to pochodzi od greckiego *krino* oznaczającego wybór, decyzję, zmaganie się, walkę
- punkt przełomowy, zwrotny
- kryzysy są wszechobecne, nieuniknione, tkwią w strukturze społeczeństwa

A teraz kryzys gospodarczy

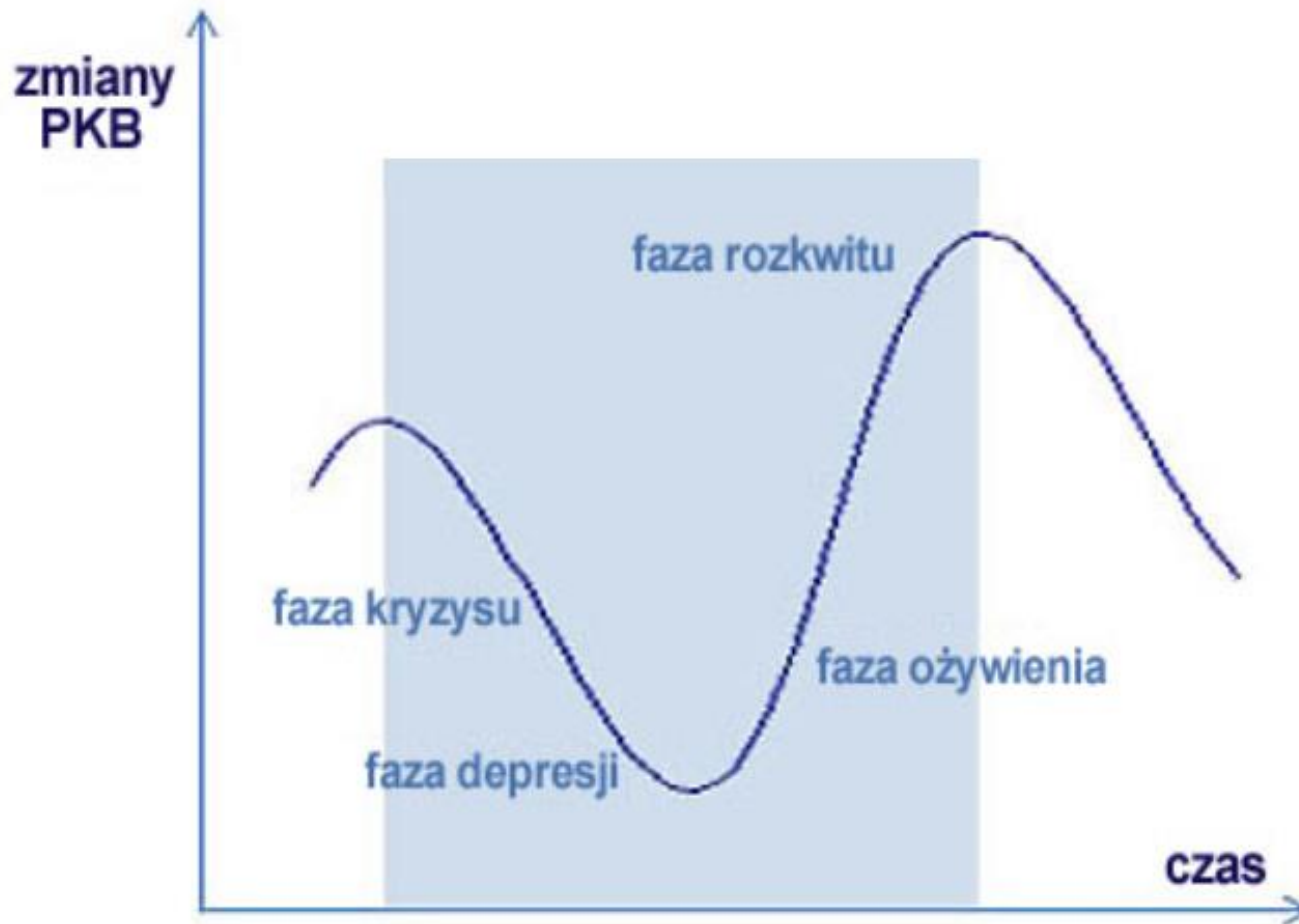

W ogólnym znaczeniu **kryzys gospodarczy** jest rozumiany jako recesja, depresja, załamanie, zawirowanie czy chaos gospodarczy, które określają zjawisko ekonomiczne w gospodarce narodowej spowodowane przez czynniki wewnętrzne i zewnętrzne, m.in. przez błędną politykę gospodarczą i finansową.

Inaczej jest to załamanie wzrostu gospodarczego, faza cyklu koniunkturalnego, charakteryzująca się gwałtownym załamaniem produkcji, realnych dochodów i bezrobocia.

Źródło: M. Wague: „Międzynarodowe kryzysy gospodarcze i ich konsekwencje”. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, nr 78, 2009

Przebieg cyklu koniunkturalnego

Typy kryzysów: (inne niż gospodarcze)

- **Agrarny** (miernik: produkcja sprzedana artykułów rolnych, zmiany cen artykułów rolnych)
- **Bankowy** (miernik: wartość złych długów do wartości aktywów, zmiana liczby bankructw banków do roku poprzedniego)
- **Finansowy** (miernik: deficyt budżetowy do PKB, zadłużenie wewnętrzne do PKB)
- **Giełdowy** (miernik: zmiany indeksu najważniejszej giełdy papierów wartościowych w danym kraju)

Typy kryzysów: (inne niż gospodarcze)

- **Handlu zagranicznego** (miernik: bilans obrotów bieżących do PKB)
- **Pieniężny** (miernik: zmiany wskaźnika poziomu cen, zmiany podaży pieniądza)
- **Przemysłowe**
 - **szczególne** (miernik: zmiany wartości produkcji sprzedanej danego przemysłu, zmiany cen produktów przemysłowych)
 - **ogólne** (produkcja przemysłowa bez względu na branże)

Typy kryzysów: (inne niż gospodarcze)

- **Walutowy** (miernik: kurs waluty krajowej do walut obcych)
- **Zadłużeniowy** (miernik: wartość zadłużenia zagranicznego do PKB, zadłużenie nominalne w porównaniu do innych krajów)

Typy kryzysów:

**Kryzys finansowy a kryzys gospodarczy.
Czy pojęcia te są zatem tożsame?**

Typy kryzysów:

Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) określa **kryzys finansowy** jako sytuację, w której znaczna grupa instytucji finansowych posiada aktywa o wartości rynkowej niższej od ich zobowiązań. Prowadzi to do runu lub przesunięć w ich portfelach, upadku niektórych finansowych oraz interwencji rządu [Sundarajan and Baliño 1993, s. 3].

Typy kryzysów:

Według F.S. Mishkin, **kryzys finansowy** jest sytuacją, w której pojawiają się poważne zakłócenia na rynku finansowym. Objawiają się one znacznym spadkiem cen aktywów oraz upadłością wielu instytucji finansowych i niefinansowych [Mishkin 1995, s. 223].

Objawy kryzysu gospodarczego:

- spadek produkcji
- hamowanie inwestycji
- spadek płac
- ogłaszanie upadłości firm
- wzrost bezrobocia
- spadek konsumpcji
- spadek PKB
- wzrost deficytu budżetowego
- spowolnienie wymiany międzynarodowej
- ograniczanie wpływów do budżetów państw

Przyczyny kryzysu gospodarczego:

- błędną politykę pieniężną prowadzoną przez jeden lub kilka banków centralnych krajów rozwiniętych (stopy procentowe na zbyt niskim poziomie, złe inwestycje, co może spowodować powstanie bąbli finansowych poprzez nadmierne inwestowanie)
- połączenie kryzysu sektora bankowego i giełd papierów wartościowych
- gwałtowne zmiany w polityce i błędy w polityce gospodarczej

Wielki kryzys (1929-1933)

Wielki bo...

- wcześniejsze kryzysy przynosiły spadek produkcji rzędu 8–12%. Wielki Kryzys spowodował jej spadek o około 40%
- bezrobocie w roku 1933 wynosiło 33%
- upadło 20% wszystkich amerykańskich banków
- wystąpiły zjawiska, z którymi nie mógł sobie poradzić mechanizm rynkowy

Wielki kryzys (1929-1933).

Przyczyny:

- duży napływ kapitału do USA w wyniku spłaty zadłużenia zagranicznego → wzrost poziomu życia mieszkańców

W 1928 roku na USA przypadało 78% wszystkich samochodów na świecie

- hossa na giełdzie, nadmierny optymizm inwestorów

Czarny czwartek (24 października 1929 r.)

- nowi inwestorzy nie byli w stanie zapewnić dalszego wzrostu cen
- krach na **Wall Street**, panika, giełdowa gorączka
- akcje straciły 30 % wartości
- rozpoczęła się spirala zadłużenia

Wielki kryzys (1929-1933).

Skutki:

- odejście od liberalnej polityki gospodarczej
- w wielu krajach zaczęto stosować politykę interwencjonizmu państwowego
- nasilenie się tendencji autarkicznych
- pieniądź przestał być wymienialny na kruszec

Walka z kryzysem:

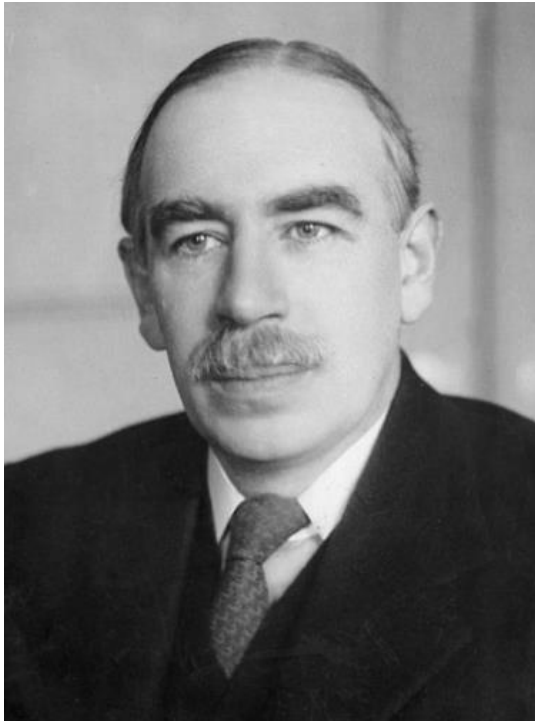
- podjęto na niewielką skalę roboty publiczne, w ramach których zbudowano między innymi słynną zaporę imienia Hoovera na rzece Kolorado
- 4 mld dolarów na ratowanie sektora bankowego
- moratorium Hoovera (zawieszało ono na rok spłaty wszystkich zobowiązań)
- program „New Deal”

Teoria depresji gospodarczej:

- Karol Marks: **Kryzys nadprodukcyjny**. Kryzys jako nieunikniona formuła wyroku historycznego.
- Adam Smith: „**niewidzialna ręka rynku**”
- L. von Mises, A. F. von Hayek: **austriacka szkoła cyklu koniunkturalnego**
- J.M. Keynes: **interwencjonizm państwowy**

Monetaryzm vs keynesizm:

J.M. Keynes

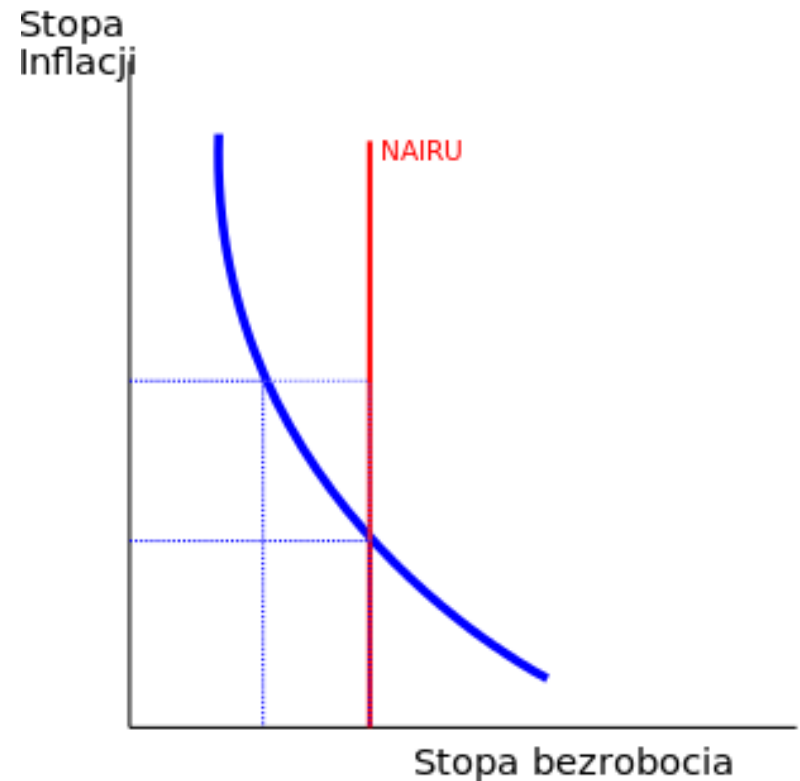
M. Friedman

Inflacja a bezrobocie

- Krótko i długookresowa krzywa Philipsa

Przedstawiała ona ujemną korelację między stopą bezrobocia i tempem wzrostu płac w Wielkiej Brytanii w latach 1861–1957

Co to oznaczało i czy dalej zależność ta jest aktualna?

Pierwszy kryzys naftowy (1974-75)

- największy kryzys gospodarczy od wygaśnięcia efektów załamania powojennego po roku 1948
- w 1973 roku Egipt i Syria zaatakowały Izrael. Stany Zjednoczone wsparły Tel Awiw. Kraje arabskie odpowiedziały „bronią naftową” – ograniczyły produkcję ropy i nałożyły embargo na kraje wspierające Izraelczyków.
- wzrost cen ropy o 300 procent

Pierwszy kryzys naftowy. Skutki:

- zmiana sposób myślenia o bezpieczeństwie i niezależności energetycznej
- rozpoczęto rewolucję, która miała uniezależnić Zachód od importu energii
- Francja: tzw. plan Messmera – „*nie mamy ropy, nie mamy gazu, nie mamy węgla, nie mamy wyboru*” i postawili wszystko na energetykę jądrową”. Na początku lat 80. ubiegłego wieku „atom” odpowiadał za 80 proc. miksu energetycznego Francji.

Pierwszy kryzys naftowy. Skutki:

- **Stany Zjednoczone okazały się słabsze**, zależne od OPEC, a ich polityka zagraniczna i gospodarcza zależna od decyzji eksporterów ropy lub zakłóceń w dostawach
- Budowa reaktorów jądrowych. Wzrost wydobywania węgla. Badania nad odnawialnymi źródłami energii. Efektywność energetyczna
- **Rosja:** Dramatyczny wzrost ceny ropy zapewnił ogromny wzrost przychodów, uratował pogrążoną w stagnacji gospodarkę i pomógł sfinansować sowieckie zbrojenia

Pierwszy kryzys naftowy. Skutki:

- wzrost gospodarczy w krajach eksporterach:

wzrost przychodów → nadwyżka tzw. petrodolarów →
wzrost ich wiarygodności kredytowej → spadek
oprocentowania lokat bankowych i kredytów → wzrost
popytu na kredyty ze strony państw słabiej rozwiniętych
(nieracjonalne ich wykorzystanie)

Drugi kryzys naftowy (1979-80)

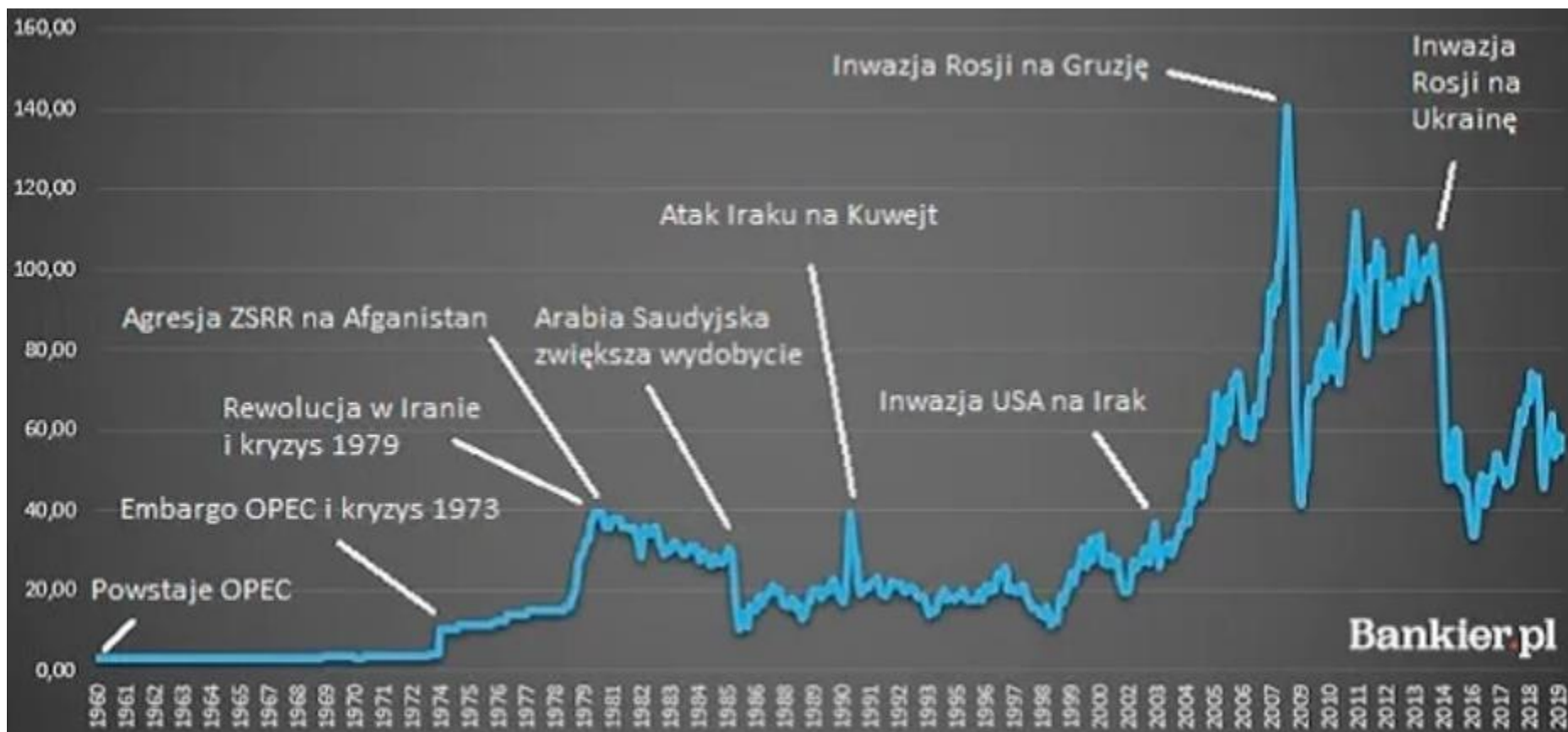

- rewolucja w Iranie
- wojna iracko – irańska
- agresja ZSRR na Afganistan
- wzrost cen ropy o 100 procent

Drugi kryzys naftowy. Skutki:

- pomimo przejściowego wywindowania cen do niewyobrażalnego wcześniej poziomu, nie przyniósł krajom zachodnim tak wielkich kłopotów jak kryzys pierwszy
- kraje OPEC nie mogły uznać drugiego kryzysu za sukces w sensie wielkości wpływów do ich bilansów płatniczych
- zależność krajów OECD od importu ropy spadła w tym samym okresie z 70% do niecałych 55%

Ceny ropy WTI (USD/baryłkę)

Kryzys ekonomiczny w Polsce w latach 1976-1989

Cechy gospodarki nakazowo-rozdzielczej:

- planowość i centralne zarządzanie
- likwidacja prywatnych przedsiębiorstw
- nacjonalizacja przemysłu
- kolektywizacja rolnictwa
- niewielki poziom wymiany gospodarczej
- wysoki poziom zadłużenia
- niska wydajność pracy

Kryzys ekonomiczny w Polsce w latach 1976-1989

- deficyt bilansu handlowego
W 1980 r. długi wyniosły 76,6 mld złotych dewizowych, cały eksport do krajów kapitalistycznych 17,9 mld złotych
- pogorszenie stosunków międzynarodowych →
ograniczenie możliwości wywozowych
- wzrost cen surowców sprowadzanych z zagranicy
- spadek rozwoju budownictwa mieszkaniowego, braki artykułów spożywczych

Kryzys ekonomiczny w Polsce w latach 1976-1989

- „gigantomania”
- kryzys polityczny, maskowany propagandą sukcesów
- gospodarka w stanie załamania i dezorganizacji (przy rozbudowanym aparacie produkcyjnym i obfitych zasobach naturalnych)
- strajki w zakładach pracy

Kryzys ekonomiczny w Polsce w latach 1976-1989. Wnioski:

- kryzys ujawnił wszystkie słabości przyjętego modelu gospodarczego
- brak elastyczności w reagowaniu na zmienne warunki
- uleganie władz naciskom branżowym i regionalnym
- opory władz przed wprowadzaniem gruntownych reform

Globalny kryzys finansowy (2007-2009) - przyczyny

- zmiana rozkładu sił gospodarczych na świecie i towarzyszące im narastające globalne nierównowagi
- błędy polityki gospodarczej (zwłaszcza w USA)
- liberalizacja przepływów pieniężnych
- rozwój rynków finansowych i zakłócenia w funkcjonowaniu systemu finansowego
- rozwój rynku instrumentów pochodnych i błędy w zarządzaniu instytucjami finansowymi

Globalny kryzys finansowy - sekwencja zdarzeń

- obniżka stóp procentowych do poziomu 2%
- „*We want everybody in America to own their own home*”
- George W. Bush (2002)
- **NINJA** credits (*No Income, No Job, and No Assets*)
- dalszy wzrost cen nieruchomości
- nadmierne wykorzystanie sekurytyzacji
- podniesienie stóp procentowych i spadek cen nieruchomości
- pęknięcie bańki na rynku nieruchomości

Symbol kryzysu

**Upadek Lehman Brothers
Holdings Inc.
(15 września 2008)**

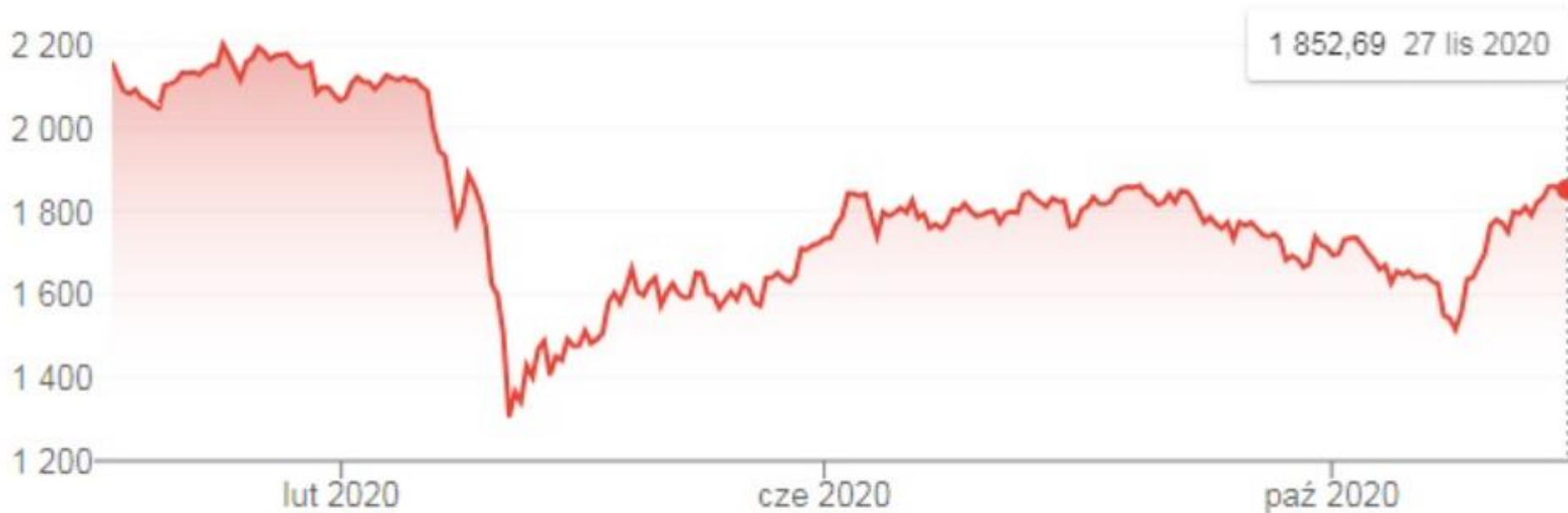
Zmiany w sektorze finansowym

- zmiana dotychczasowego paradygmatu funkcjonowania sektora finansowego
- zmiana w systemie nadzoru nad rynkiem finansowym
- wprowadzenie daleko idących **regulacji ostrożnościowych**

Kryzys pandemiczny

Kurs indeksu WIG20 w 2020 r.

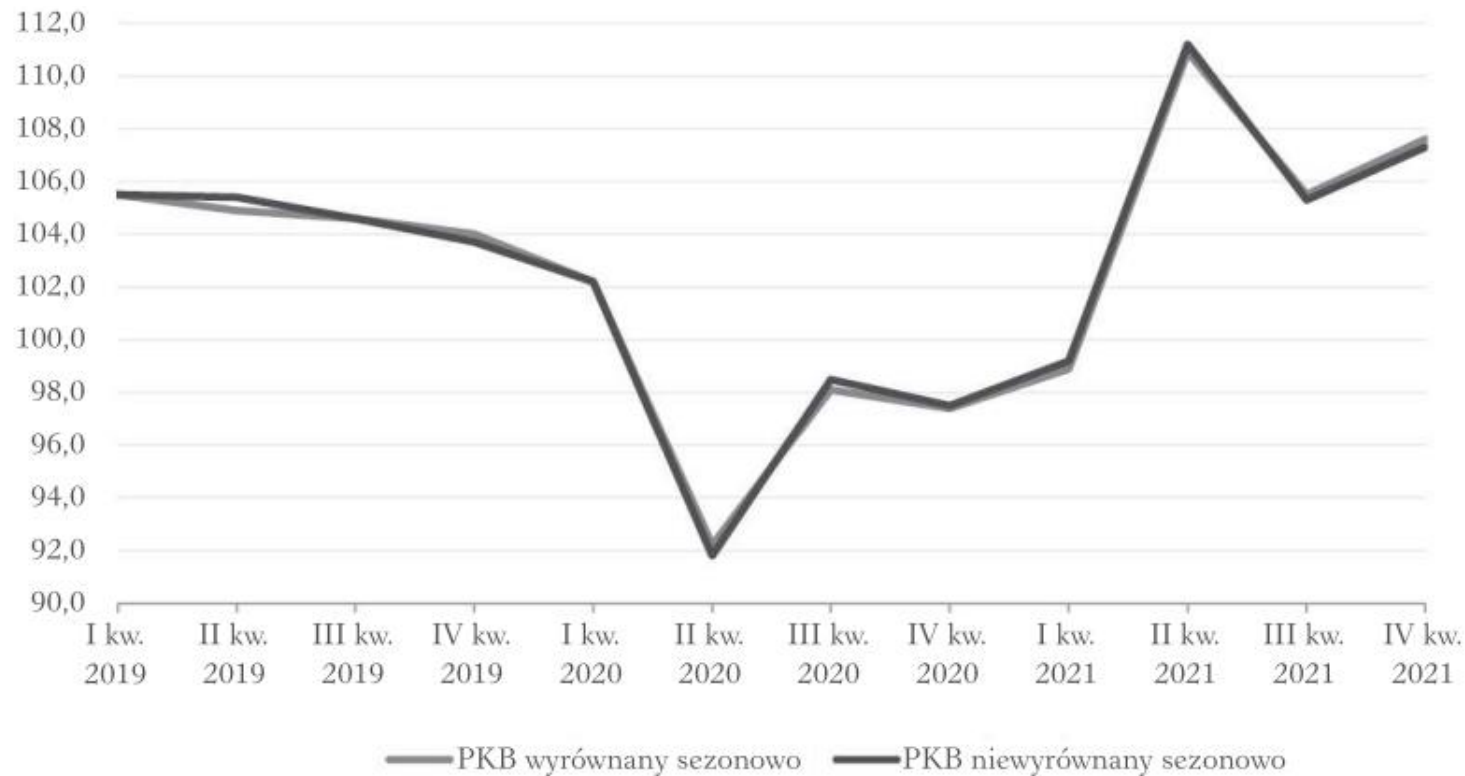

Otwarcie	1 846,73
Maks.	1 853,78

Min.	1 834,69
------	----------

Kryzys pandemiczny

Dynamika realna produktu krajowego brutto

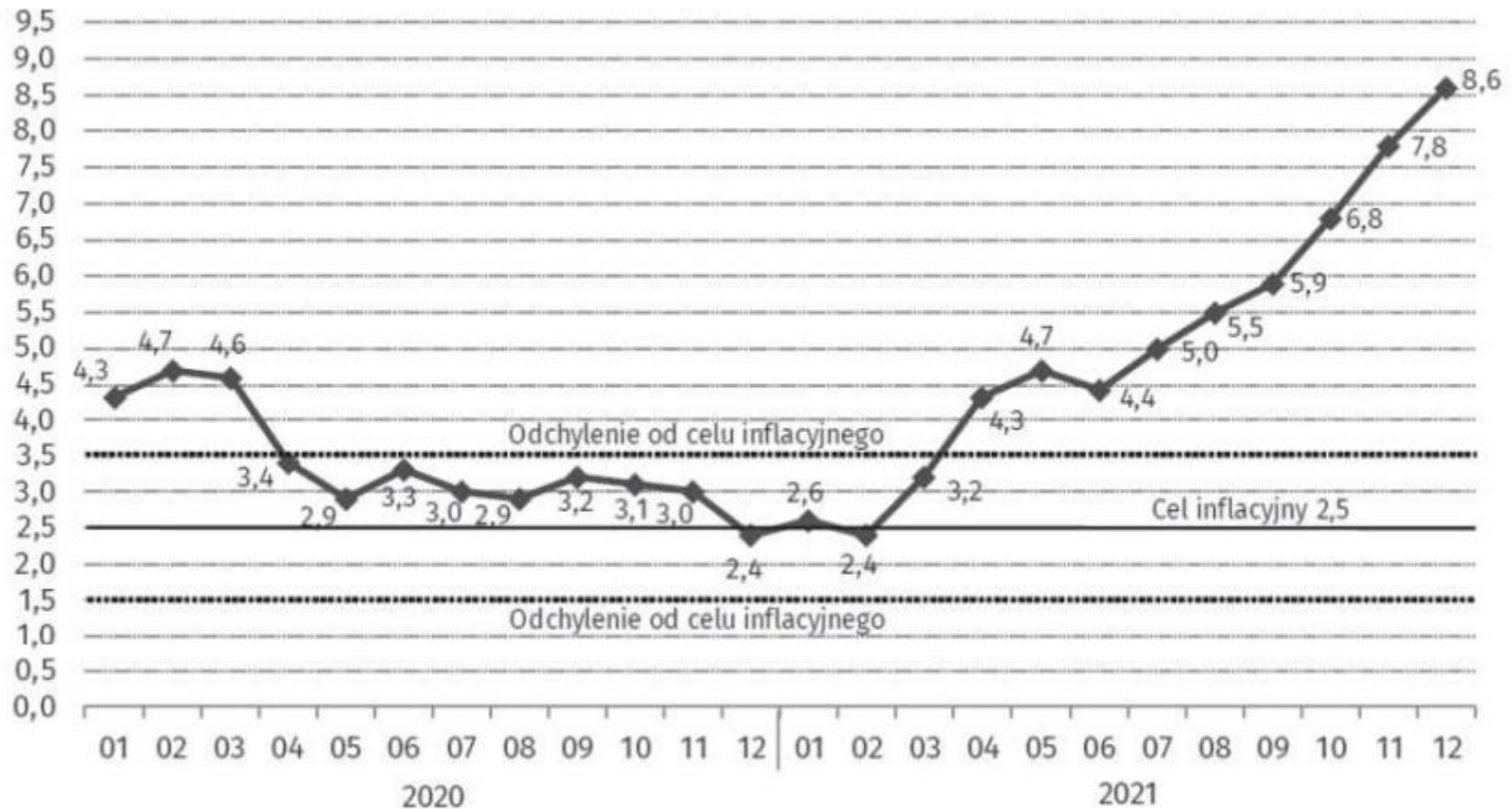

Adnotacja: Analogiczny okres roku poprzedniego = 100.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Kryzys pandemiczny

Zmiany cen towarów i usług konsumpcyjnych w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego (w %)

Koncepcja twórczej destrukcji J.A. Schumpetera

- wicher kreatywnej destrukcji jako zasadniczy fakt gospodarki kapitalistycznej
- innowacje to czynnik stymulujący rozwój gospodarczy
- nie ma jednego najlepszego miernika tego procesu, wyznaczają go turbulencje lub zmiany w systemie gospodarczym

Wojna na Ukrainie

- według MFW PKB Ukrainy spadł w 2022 r. o ponad 35 %
- ponad 40 % wydatków budżetowych przeznaczono w 2022 r. na cele obronne
- utrzymanie sektora publicznego było możliwe dzięki zagranicznemu wsparciu w wysokości 32 mld USD, co pozwoliło Ukrainie uniknąć bankructwa
- powrót PKB do poziomu wyznaczonego przez przedwojenny trend wzrostu może zająć 25 lat

Kryzys w przedsiębiorstwie

„Kryzys można rozumieć jako stan, który **zagroza przetrwaniu firmy**, realizacji jej celów, ogranicza czas dostępny na podjęcie działań zaradczych i zaskakuje decydentów swoim pojawieniem się, stawiając w ten sposób warunki silnej presji (Slatter, Lovett 2001, s. 45).

Kryzys w przedsiębiorstwie

każda sytuacja kryzysowa jest inna

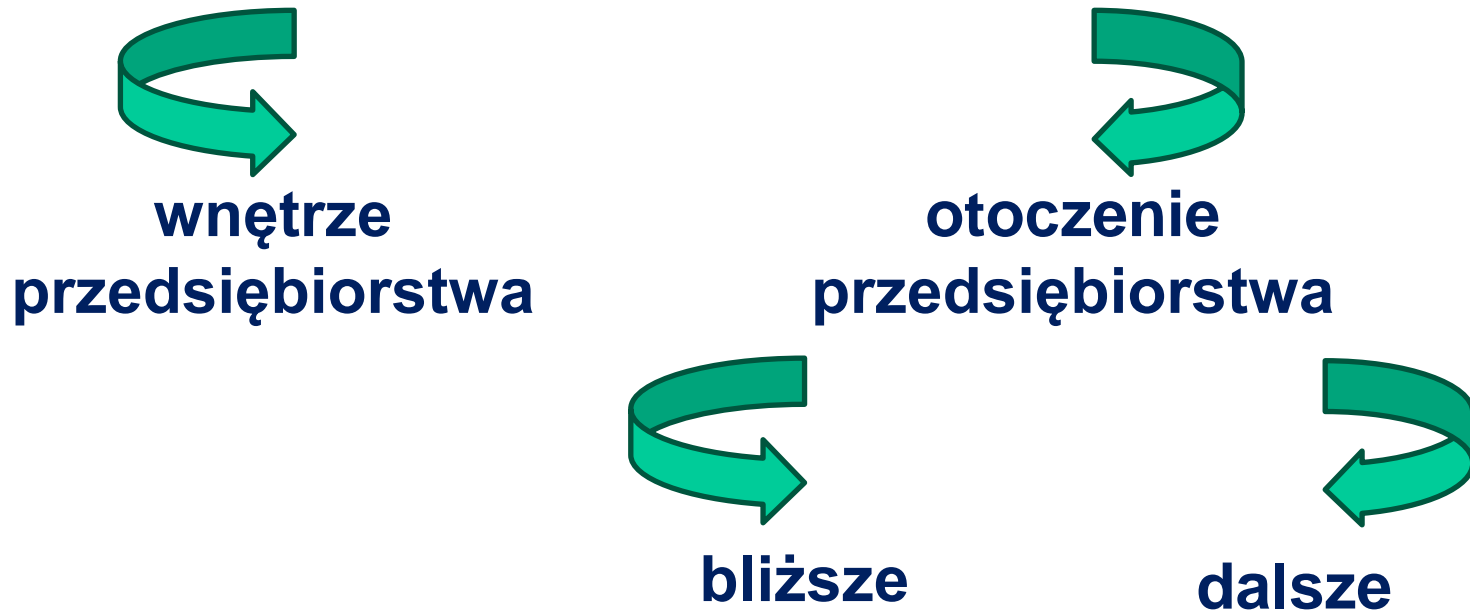
każda powinna być traktowana indywidualnie

nie ma gotowych recept na unikanie czy rozwiązywanie kryzysów

Źródła sytuacji kryzysowej

Pochodzenie kryzysów

Przyczyny wewnętrzne

Strategia

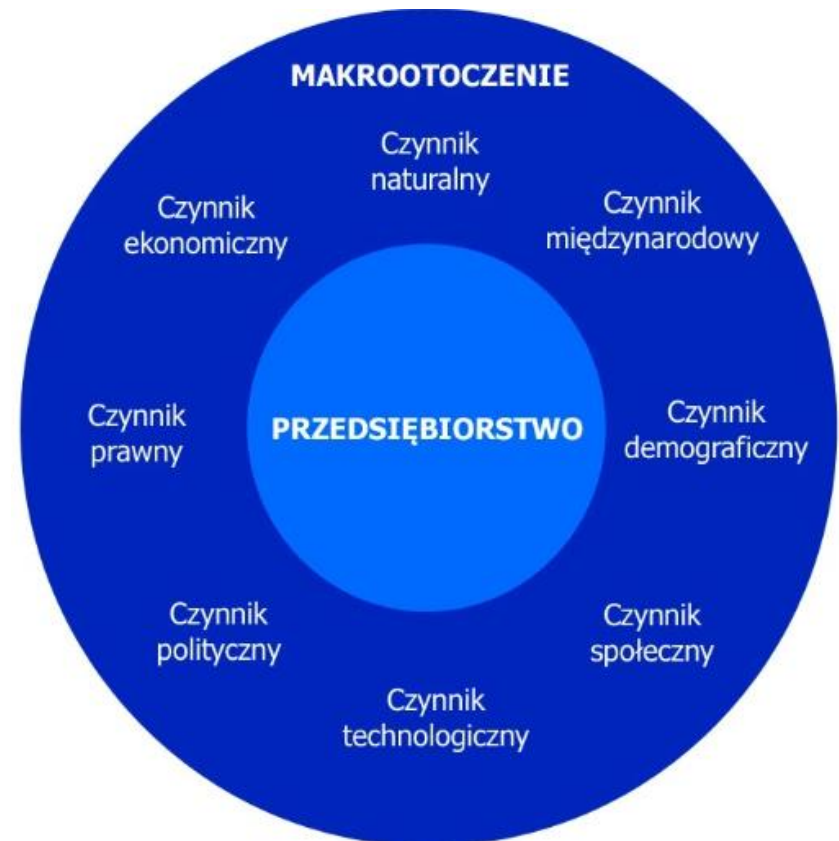
Pracownicy

Finanse

**Struktura
organizacyjna**

Technika

Przyczyny zewnętrzne

istotne wydaje się pytanie:

**na co przedsiębiorstwo ma wpływ,
a na jakie czynniki nie ma wpływu?**

Budowanie poduszki finansowej w gospodarstwie domowym

Podstawowe pytania.

1. Czym jest poduszka finansowa? Kiedy jej potrzebuję?
2. Komu jest ona potrzebna?
3. Jak duża powinna być?
4. Jak stworzyć poduszkę finansową?

Jak stworzyć poduszkę finansową?

1. Określ docelową wysokość poduszki finansowej
2. Ustal w jakim okresie chcesz mieć ją uzbieraną
3. Zrób plan regularnych przelewów na konto
4. Przeznaczaj dostępne nadwyżki na jej budowę
5. Gdzie trzymać poduszkę finansową?

Dziękuję za uwagę.